

УДК 378:78.04

Наталя Вовчаста

МОТИВАЦІЯ ЯК ЧИННИК ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ ФАХІВЦЯМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Наш великий недолік у тому, що ми занадто швидко опускаємо руки.

Найвірніший шлях до успіху – весь час пробувати ще один раз.

Thomas Alva Edison

Завданням вищої професійної освіти є не лише формування професійних знань, умінь і навичок, а й формування орієнтації на подальше підвищення своєї професійної компетенції, розвиток уміння спілкуватися, використовуючи слово як засіб комунікації для вирішення професійних завдань в умовах розширення міжнародних зв'язків. Тому актуальною стає проблема підготовки майбутніх фахівців, зокрема цивільного захисту, до іншомовного професійного спілкування. Зміст і технологія навчання іноземній мові повинні відповідати актуальним інтересам і задовольняти потреби студента, тобто відтворювати оточення, найбільш наближене до реального життя.

Завдання сучасного педагога – не лише передати знання, а підготувати курсанта до усвідомлення особистого спілкування іноземною мовою за професійним спрямуванням, зокрема у близькому майбутньому вміти вести бесіду, брати участь у міжнародних проектах, слухати лекції зарубіжних лекторів і тренерів з профілюючих дисциплін іноземною мовою, вміти адаптуватися до роботи у спільних практичних навчаннях і тренуваннях і надавати взаємну допомогу в галузі попередження катастроф, стихійних лих, інших надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків.

Проблема мотивації завжди була і залишається актуальною для викладачів і науковців, оскільки є ключовим чинником, що впливає на результативність навчального процесу загалом та на якість вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням зокрема.

Як зазначає З. Дерней (Z. Dörnyei), без достатньої мотивації навіть дуже здібні студенти не зможуть досягти успіху в навчанні за добре укладеним курсом навчання чи самостійно оволодіти матеріалом із

певної галузі знань [10]. Тому так важливо формувати стійку мотивацію до опанування іншомовної професійної компетентності.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що означеній проблемі у галузі освіти приділялася значна увага. Предметом досліджень було навчання іноземних мов (Н. Басай, О. Бігич, І. Бім, Ю. Бориско, Н. Гальскова, О. Коваленко, Л. Морська, С. Ніколаєва, В. Плахотник, В. Редько, Н. Рибіна, Г. Рогова, Н. Скляренко, С. Фоломкіна та ін.), проблеми іншомовного спілкування (В. Бухбиндер, І. Глазкова, Ю. Жлуктенко, Г. Китайгородська, О. Кузнецова, Н. Логутіна, Л. Морська, Є. Пассов, Л. Кравчук, С. Ніколаєва, Г. Рогова, В. Скалкін та ін.), формування професійно спрямованої іншомовної компетентності фахівців (М. Пrawdівлянний, О. Кузнецова, Т. Брик та ін.). Водночас, незважаючи на ґрунтовну розробку в наукових дослідженнях, окремі питання не розв'язані або ж розв'язані лише частково. Це, насамперед, стосується досліджень щодо забезпечення мотивації іншомовної професійної діяльності майбутніх фахівців цивільного захисту.

Мета статті – виявити провідні мотиви вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням фахівцями цивільного захисту.

У психолого-педагогічній літературі поняття «мотивація» розглядається з різних точок зору. У дослідженнях науковців із Великої Британії (Р. Гарднер (R. Gardner), В. Ламберт (W. Lambert) [11], Р. Клемент (R. Clement) [9]) та Канади (П. Макінтайр (P. MacIntyre), К. Ноелс (K. Noels) [12]) у 1980-1996 рр. переважав соціально-психологічний підхід до вивчення іноземної мови. У праці П. Пінтріч (P. Pintrich) та Д. Счук (D. Schuk) [13] наголошується, що мотивація включає в себе різні психічні процеси цілеспрямованої діяльності, які провокують і підтримують дії. Відзначається те, що залучені психічні процеси в мотивації впливають на навчання та досягнення мети, а також вони можуть активізувати (мобілізувати) дії та підтримувати їх на оптимальному рівні.

У відповідь на заклики більш «широкого бачення мотивації» П. Тремблей (P. Tremblay) і Р. Гарднер (R. Gardner) [15], включивши мотиваційні цінності та теорію, вони виділили три ключові елементи: мету, мотиваційну силу, працездатність. На цій основі нами розроблена розширена модель мотивації, де основна увага акцентується на ставленні до мови: мотиваційній реакції, послідовності досягнення мети (рис. 1).

Зарубіжні науковці розрізняють зовнішню та внутрішню мотивації у психолого-педагогічних дослідженнях. За А. Вулфолк (A. Woolfolk) [16], внутрішня мотивація виникає від таких факторів, як інтерес або

цікавість. Дж. Сантрок (J. Santrock) [14] характеризує зовнішню мотивацію як таку, що включає в себе прагнення робити щось і досягнути результату від виконаної праці.

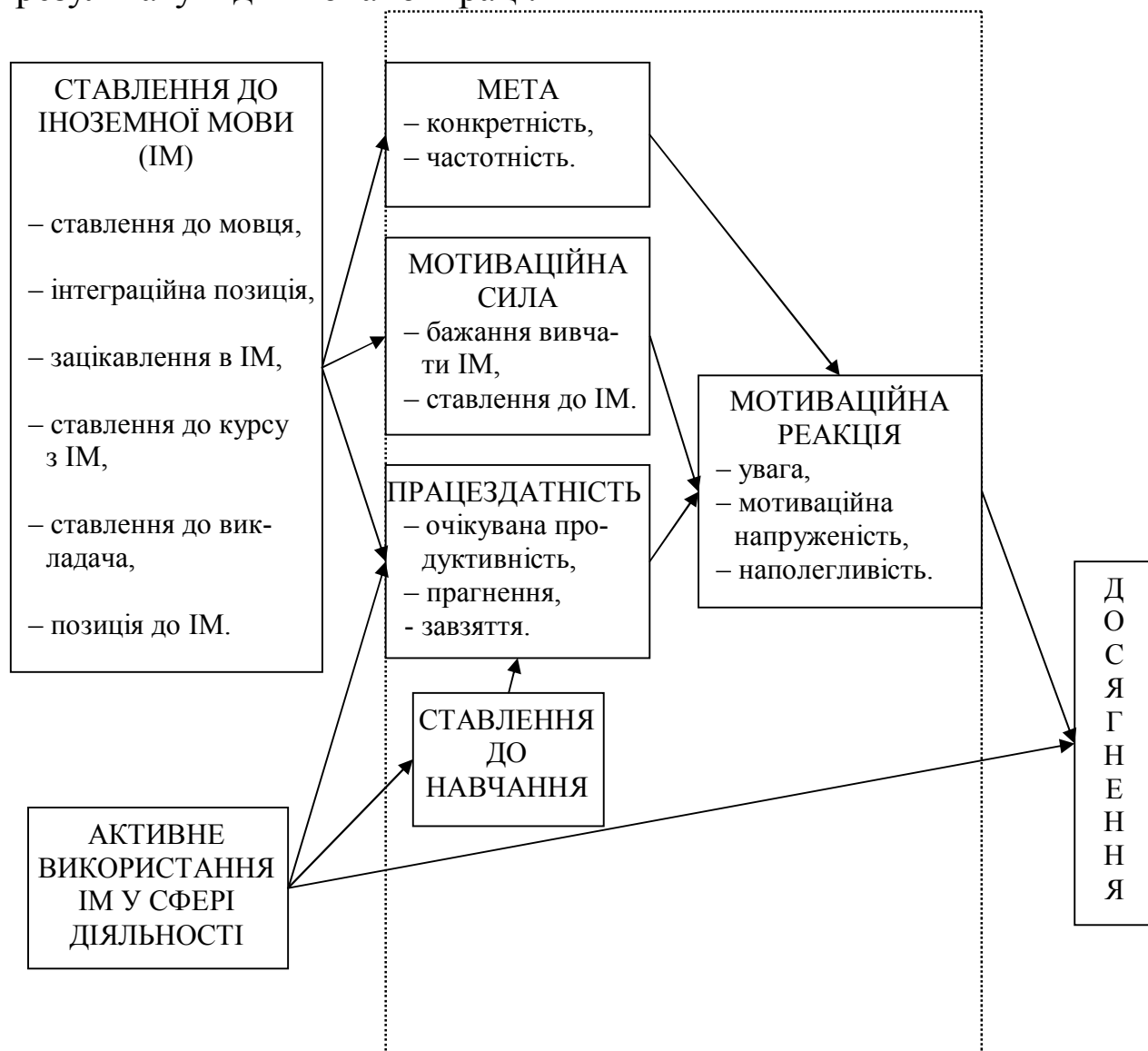

Рис. 1. Моделювання мотивації навчання іноземної мови/другої іноземної мови (L2) за теорією П. Тремблей (P. Tremblay) і Р. Гарднер (R. Gardner)

На думку Н. Гальської і Н. Гез, мовна особистість є багатшаровим набором мовних здібностей, хисту, вмінь до здійснення мовленнєвих вчинків різного ступеня складності, вчинків, які виявляють і характеризують мотиви і цілі, що визначають розвиток особистості, її поведінку, а також управляють її текстовиробництвом і, врешті-решт, у підсумку визначають ієрархію розуміння і значущості в мові моделі світу. Звідси випливає, що процес навчання іноземній мові повинен створювати умови, які забезпечують студентів такі можливості:

- вільно виявляти всі розумові операції та дії;

- використовувати мовні засоби для реалізації особистих потреб;
- долати так звані мовні бар'єри і перешкоди [1].

Аналізуючи різні точки зору науковців, дослідників, практикуючих викладачів, ми намагалися виявити, які ключові чинники можуть зацікавити студента вивчати одну або більше іноземних мов, тобто реальні перспективи використання іноземної мови за професійним спрямуванням.

Незалежно від того, як педагог ставиться до своєї професії, він не повинен пасивно передавати інформацію з книги, яка укладена або запропонована з певного курсу, бо це призведе до рутини і монотонності у навчанні. Дуже часто такі речі трапляються на перших роках викладання у вищому навчальному закладі.

На думку І. Зимньої, «розкутість, відсутність страху, радісне ставлення до вчителя, навчання, прагнення до доброзичливого взаєморозуміння в групі – результат обраного вчителем правильного стилю спілкування» [2, с. 158], тому, позитивно впливає на мотивацію, якщо викладач сприяє:

- створенню кожному студентові умов, завдяки яким він може продемонструвати свої здібності, знання, вміння;
- оцінці навіть найменшого прогресу в навчальному процесі;
- саморозвитку курсанта.

Не варто забувати про автономію курсанта як важливий мотиваційний чинник. Той викладач, який сприяє та підтримує автономію курсанта, приймає те, що один курсант відрізняється від іншого, кожен із них на різних рівнях підготовки сприймає нову тему та на різних швидкостях досягає своєї мети.

Підсумовуючи вище викладене, вважаємо доцільним виділити такі стратегії навчального процесу на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням:

- цікава подача нового матеріалу, який тісно пов'язаний зі знаннями, які курсанти отримують при вивченні профільюючих дисциплін «Природні та техногенні загрози, оцінювання небезпек»; «Захист населення і територій»; «Організація й управління ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій»; «Радіаційний, хімічний і біологічний захист» та іншими за напрямом підготовки «Цивільний захист»;
- створення умов, за яких курсант зможе впевнено себе почувати, виконуючи завдання для самостійного опрацювання;
- вміння оперувати отриманими лексичними та граматичними знаннями з іноземної мови для власного розширення знань із профільюючих дисциплін.

На наш погляд, варто також розглянути питання щодо забезпечення безперервного навчання англійської мови за професійним спілкуванням у вищих навчальних закладах Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України). Згідно з Національною програмою з дисципліни «Іноземна мова за професійним спілкуванням» для досягнення рівня B2+ необхідно 270 годин аудиторної та 120 годин самостійної роботи студентів [5]. Наприклад, у вищих технічних навчальних закладах ДСНС України склалася ситуація, висвітлена нижче у табл. 1. і табл. 2.

Таблиця 1

Напрямок підготовки / Спеціальність Цивільний захист (бакалавр) [6]

Дисципліна	Практичні	СРС	Всього
Іноземна мова	I семестр – 32 г II семестр – 32 г Всього – 64 г	I семестр – 43 г II семестр – 43 г Всього – 86 г	150 г

Таблиця 2

Напрямок підготовки / Спеціальність Цивільний захист (магістр) [7]

Дисципліна	Практичні	СРС	Всього
Професійна Іноземна мова	32 г	118 г	150 г

Аналіз робочих навчальних планів на 2015/16 рік показує, що студенти навчаються мові впродовж 1,5 року, а кількість годин аудиторних занять складає 64, самостійної роботи – 86.

Після вивчення курсу настає перерва на 2,5 роки, а потім – вступ до магістратури. Ця прогалина призводить до значної перерви у вивченні іноземної мови. Практично 50% знань і вмінь втрачаються.

Дуже важко проходить адаптація на перших заняттях на V курсі, оскільки отримані на початковому етапі навчання знання іноземної мови необхідно актуалізувати і поновити, щоб студенти могли почати спілкуватись іноземною мовою за професійним спрямуванням.

Тому важливим завданням викладача є допомогти студентові зберегти стимул і зусилля у подальшому вивченні й удосконаленні мови.

Провідними навчальними мотивами студентів є «професійні» та «особистого престижу», менш значущі «прагматичні» (отримати диплом про вищу освіту) і «пізнавальні» [3]. На різних курсах роль домінуючих мотивів змінюється. На першому курсі провідний мотив – «професійний», на другому – «особистого престижу», на третьому і

четвертому курсах – обидва ці мотиви, на четвертому – ще й «прагматичний». Другий різновид мотивів навчальної діяльності пов'язаний із позанавчальною ситуацією, але має позитивний вплив на навчання. Дії з боку суспільства формують почуття обов'язку, яке зобов'язує його отримати освіту, в тому числі професійну, і стати повноцінним громадянином, корисним для своєї країни, для своєї родини. До цієї ж групи мотивів він відносить і ті, які пов'язані з вузько-особистісними інтересами. Процес навчання при цьому сприймається як шлях до особистого добробуту, як засіб просування по життєвих сходах. Третій вид мотивів пов'язаний із самим процесом навчальної діяльності. Студент отримує задоволення від зростання своїх знань при освоєнні нового матеріалу; мотивація навчання відображає стійкі пізнавальні інтереси.

Усвідомлюючи реальність вищезгаданого питання, варто відзначити важливість самостійної роботи у сфері іншомовної підготовки. Важливим мотиваційним компонентом уже з першого курсу є опрацювання фахової літератури (інструкції, журнали, газети, статті, монографічні видання), яка згодом стане необхідною для студентів/курсантів при написанні курсових і дипломних робіт, виступах на конференціях, підготовці наукової статті.

Специфіка мотивації навчальної діяльності залежить від особистісних особливостей студентів: від потреби в досягненні успіху або, навпаки, від ліні, пасивності, небажання робити зусилля над собою, стійкості до невдач тощо. Дж. Равен (J. Raven) [8] пропонує виділяти мотивацію в окрему зону компетентності, оскільки вона не є сталим компонентом внутрішньої структури компетентності, а виникає на стику двох зон: – внутрішній і зовнішній (тобто зумовлюється одночасно внутрішніми якостями і зовнішніми вимогами). Така компетентність ґрунтується переважно на набутих, сформованих властивостях (знання, вміння, навички, ставлення), на відміну від природних, тому вона може бути основою побудови освіти у формуванні громадянина та фахівця.

Мотивація навчання характеризується складною структурою, до складу якої входить внутрішня (орієнтована на процес і результат) і зовнішня мотивації. Система зовнішніх і внутрішніх мотивів, що характеризують творчу компетентність особистості, складається з таких компонентів: «соціальні мотиви, спрямовані на самовизначення й самоствердження в різних соціальних середовищах, мотиви особистісного престижу, спрямовані на прагнення набути в майбутній професійній діяльності певного статусу в суспільстві, професійні мотиви,

спрямовані на реалізацію домагань, пов'язаних із характером майбутньої професії; мотиви творчих досягнень, спрямовані на реалізацію потреб у творчому самовираженні; індивідуальні мотиви, спрямовані на розв'язання суперечностей, зумовлених неузгодженістю між індивідуальним досвідом, внутрішніми спонуканнями і зовнішніми соціальними нормами і правилами тощо» [4, с. 54].

Проведений якісний аналіз і анкетне опитування дозволило уточнити та перевірити теоретичні положення й дозволило зробити такі висновки: провідними мотивами вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням фахівцями цивільного захисту є використання мови для спілкування на фахову тематику для участі у міжнародних проектах, тренінгах, засіданнях, круглих столах і соціальних мережах; виїзд на короткотермінове навчання у споріднений вищий навчальний заклад; участь у міжнародних освітніх програмах; отримання сертифіката на підтвердження рівня володіння англійською мовою відповідно до Британської (Beginner-Advanced) та загальноєвропейської CEFR (A1-C2) систем оцінювання володіння мовою; кар'єрне зростання; виїзд за кордон і високооплачувана робота за фахом тощо.

До подальших напрямів дослідження відносимо кількісний аналіз процесів мотивації вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням фахівцями цивільного захисту.

Посилання:

1. *Гальскова, Н. Д.* Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика / *Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез.* — М. : Издат. центр «Академия», 2004. — 336 с.
2. *Зимняя, И. А.* Педагогическая психология / *И. А. Зимняя.* — М. : Логос, 2004. — 384 с.
3. *Ильин, Е. П.* Мотивация и мотивы / *Е. П. Ильин.* — С.-Пб. : Питер, 2000. — 512 с.
4. *Комашко, Н. В.* Сутність мотиваційного компонента творчої компетентності майбутніх дизайнерів / *Н. В. Комашко* // Вісник Черкаського університету : Серія педагогічні науки. — 2011. — Вип. 196. — Ч. I. — С. 53-58.
5. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Колектив авторів : *Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок* та ін. — К. : Ленвіт, 2005. — 119 с.
6. Робочий навчальний план на 2015/16. Напрямок підготовки/ Спеціальність Цивільний захист (бакалавр). Форма навчання: денна. — Львів : ЛДУ БЖД, 2015. — 2 с.
7. Робочий навчальний план на 2015/16. Напрямок підготовки/Спеціальність Цивільний захист (магістр). Форма навчання: денна. — Львів : ЛДУ БЖД, 2015. — 2 с.
8. *Равен, Дж.* Педагогическое тестирование: проблемы, заблуждения, перспективы : пер. с англ. / *Дж. Равен.* — М. : Когито-Центр, 1999. — 144 с.
9. *Clement, R.* Aptitude, attitude and motivation in second language proficiency: a test of Clement's model / *R. Clement, B. G. Kruidier* // Journal of Language and Social Psychology. — 1985. — № 4. — P. 21-27.

10. *Dörnyei, Z.* Motivation in second and foreign language learning / *Z. Dörnyei* // *Language Teaching*. — 1998. — Volume 31. — Issue 03. — P. 117-135.
11. *Gardner, R.* Attitudes and motivation in second language learning / *R. Gardner, W. Lambert*. — Newbury House : Rowley, MA, 1972. — P. 119-216.
12. *MacIntyre, P.* Using social-psychological variables to predict the use of language learning strategies/ *P. MacIntyre, K. Noels* // *Foreign Language Annals*. — 1996. — № 29. — P. 373-386.
13. *Pintrich, P. L.* Motivation in education: theory, research, and applications / *P. L. Pintrich, D. H. Schuk*. — Englewood Cliffs, NJ : Prentice Hall, 1996. — 433 s.
14. *Santrock, J. W.* Life-span development (9th ed.). — New York : McGraw-Hill. — 2004. — 418 p.
15. *Tremblay, P. F.* Expanding the motivation construct in language learning / *P. Tremblay, R. Gardner* // *Modern Language Journal*. — 1995. — № 79. — P. 505-520.
16. *Woolfolk, A. E.* Educational psychology (7th ed.). — Needham Heights, MA : Allyn & Bacon, 1998. — 374 p.

References (transliterated and translated):

1. *Galskova, N. D., Gez, N. I.* Teoriya obucheniya inostrannym yazykam : Lingvodidaktika i metodika (Theory of teaching foreign languages : Linguodactics and methods). Moscow, 2004, 336 p. [in Russian].
2. *Zimnyaya, I. A.* Pedagogicheskaya psikhologiya (Educational Psychology). Moscow, 2004, 384 p. [in Russian].
3. *Il'in, E. P.* Motivatsiya i motivy (Motivation and motives). S.Petersburg, 2002, 512 p. [in Russian].
4. *Komashko, N. V.* Sutnist motivatsiynoho komponenta tvorchoi kompetentnosti maybutnih dizayneriv (The essence of the motivational component of the creative competence of future designers) // *Bulletin of Cherkasy University : Pedagogical Sciences*, 2011, No 196, Vol. I, P. 53-58 [in Ukrainian]
5. Prohrama z anhliiskoi movy dlia profesiinoho spilkuvannia (Program of English for professional communication) / Authors : *H. Ye. Bakaieva, O. A. Borysenko, I. I. Zuienok* et. al. Kyiv, 2005, 119 p. [in Ukrainian].
6. Robochyi navchalnyi plan na 2015/16. Napriam pidhotovky / Spetsialnist Tsyvilnyi zakhyst (bakalavr). Forma navchannia: denna. (Working curriculum in 2015/16. Direction / Major «Civil Protection» (Bachelor). Lviv, 2015, 2 p. [in Ukrainian].
7. Robochyi navchalnyi plan na 2015/16. Napriam pidhotovky / Spetsialnist Tsyvilnyi zakhyst (mahistr). Forma navchannia: denna. (Working curriculum in 2015/16. Direction / Major «Civil Protection» (Master). Lviv, 2015, 2 p. [in Ukrainian].
8. *Raven, J.* Pedagogicheskoye testirovaniye : Problemy, zabluzhdeniya, perspektivy [per. s angl.] (Pedagogical testing : Problems, delusions, prospects) [Transl. from English]. Moscow, 1999, 144 p.[in Russian].
9. *Clement, R. & Kruidier, B. G.* Aptitude, attitude and motivation in second language proficiency : a test of Clement's model // *Journal of Language and Social Psychology*, 1985, No 4, P. 21-27 [in English].
10. *Dörnyei, Z.* Motivation in second and foreign language learning // *Language Teaching*, 1998, Vol. 31, Issue 03, P. 117-135 [in English].

11. *Gardner, R. & Lambert, W.* Attitudes and motivation in second language learning Newbury House : Rowley, MA, 1972, P. 119-216 [in English].
12. *MacIntyre, P. & Noels, K.* Using social-psychological variables to predict the use of language learning strategies // *Foreign Language Annals*, 1996, No 29. P. 373-386 [in English].
13. *Pintrich, P. L. & Schuk, D. H.* Motivation in education : theory, research, and applications. Englewood Cliffs, NJ : Prentice Hall, 1996, 433 p. [in English].
14. *Santrock, J. W.* Life-span development (9th ed.). New York : McGraw-Hill, 2004, 418 p. [in English].
15. *Tremblay, P. F. & Gardner, R.* Expanding the motivation construct in language learning // *Modern Language Journal*, 1995, No 79, P. 505-520 [in English].
16. *Woolfolk, A. E.* Educational psychology (7th ed.). Needham Heights, MA : Allyn & Bacon, 1998, 374 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 03.11.16

Н. Вовчаста

**Мотивація як чинник вивчення іноземної мови
за професійним спрямуванням фахівцями цивільного захисту**

У статті розглядається актуальність навчальної мотивації при вивченні іноземної мови за професійним спрямуванням курсантами / студентами напряму підготовки «Цивільний захист» у вищих навчальних закладах технічного напряму. Значна увага приділяється зовнішній і внутрішній мотивації в навчальному процесі. Досліджені мотиви вивчення іноземної мови. Вказується, що не менш важливим фактором є участь у міжнародних освітніх програмах, а саме: двосторонній обмін студентів технічних вишів, стажування, співпраця, круглі столи, міжнародні конференції. Аналіз результатів анкетування показав важливість усвідомлення студентами власних потреб у вивченні та вдосконаленні знань іноземної мови за професійним спрямуванням. Акцентується увага на ролі педагогічно-професійних якостей викладача, які є важливим мотиваційним фактором у вивченні курсантами / студентами іноземної мови за професійним спрямуванням.

Ключові слова: навчальна мотивація, іноземна мова за професійним спрямуванням, профільні дисципліни, цивільний захист, курсант, викладач, міжнародні освітні програми.

N. Vovchasta

**Motivation as a Key Factor of Learning a Foreign Language
for Professional Purposes of Civil Protection Specialists**

The article highlights the importance of educational motivation in studying a foreign language for professional purposes of students and

cadets in the field «Civil protection» in higher educational technical establishments. Special attention is paid to external and internal motivation during learning process. The motives of learning a foreign language for professional purposes are investigated. It is pointed out that one of the important factor of learning a foreign language for professional purposes is a participation in international educational programs, namely an exchange of students between technical universities, traineeship, collaboration, round tables, international conferences. The analysis shows the importance of student's needs to learn and improve their knowledge from foreign language for professional purposes. Great attention is paid to teachers' professional development which is an important motivational factor in the learning a foreign language for professional purposes by cadets / students.

Key words: educational motivation, foreign language for professional purposes, professional disciplines, civil protection, cadet, teacher, international education programs.

Рецензент – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник О. В. Палка